

Wpływ pomocy finansowej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na stan rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2014–2022

Małgorzata Szalast-Piwińska

Abstrakt

W artykule przedstawiono stan rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2014–2022 w aspekcie dopłat dla tego sektora m.in. ze środków unijnych. Celem opracowania jest przedstawienie związku między rozwojem rolnictwa ekologicznego a jego dofinansowaniem oraz dynamiki zmian w analizowanym okresie. Celem aplikacyjnym jest dostarczenie wniosków do zwiększenia zainteresowania rolników ekologiczną produkcją.

Podstawowym problemem do rozwiązania jest spadek liczby gospodarstw ekologicznych i zmniejszanie powierzchni użytków rolnych (UR) ekologicznych. Przeprowadzono analizę liczebności gospodarstw ekologicznych i powierzchni UR w województwach, zmian w rodzajach produkcji i strukturze powierzchni UR. Zaprezentowano wsparcie rolnictwa ekologicznego ze środków krajowych i unijnych. Opracowanie uzupełniono o propozycje dopłat na lata 2023–2027.

Zastosowano metodę badawczą desk research. Wykorzystano m.in. dane, raporty, informacje dostępne online (na stronach internetowych) oraz krajowe i zagraniczne akty prawne.

Z analizy danych wynika, że rozwój rolnictwa ekologicznego zależy od wielkości dopłat i odpowiedniego potencjału produkcyjnego gospodarstw. Przeciwdziałanie regresowi w tym sektorze zależy także od rozwiązań prawnych i organizacyjnych gwarantujących osiągnięcie odpowiednich dochodów z produkcji ekologicznej.

Słowa kluczowe: Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR), płatności ekologiczne, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), rolnictwo ekologiczne, Wspólna Polityka Rolna (WPR).

Małgorzata Szalast-Piwińska, dr, Wyższa Szkoła Ekologii i Zarządzania w Warszawie.

Wstęp

Produkcja ekologiczna to system produkcji żywności wytwarzanej przy użyciu naturalnych środków i procesów oraz zarządzania gospodarstwem. Łączy praktyki korzystne dla środowiska i klimatu, różnorodność biologiczną i ochronę zasobów naturalnych oraz stosowanie wysokich norm dotyczących dobrostanu zwierząt i produkcji. Pełni istotną funkcję społeczną – dostarcza produkty ekologiczne oraz przyczynia się do ochrony środowiska i rozwoju obszarów wiejskich¹. Oprócz funkcji społecznej, pełni także funkcję środowiskową (m.in. poprzez propagowanie zrównoważonej produkcji rolnej) oraz ekonomiczną (np. poprzez wsparcie finansowe dla gospodarstw rolnych prowadzących produkcję metodami ekologicznymi).

Promocja zdrowej żywności oraz jej produkcji przekłada się na zainteresowanie konsumentów produktami ekologicznymi. W produkcji ekologicznej nie stosuje się m.in. pestycydów, syntetycznych nawozów, organizmów genetycznie zmodyfikowanych, regulatorów wzrostu i sztucznych dodatków paszowych. Żywność ekologiczną cechuje jednak wyższa cena w porównaniu z cenami żywności produkowanej metodami konwencjonalnymi, co dla części konsumentów stanowi istotną przeszkodę w jej nabyciu².

Wyniki badań ekologicznych gospodarstw rolnych wskazują, że bariery rozwoju rolnictwa ekologicznego i jego rentowności to m.in. duże rozproszenie gospodarstw, mała skala produkcji towarowej, relatywnie niskie plony i wysokie koszty w porównaniu z produkcją konwencjonalną, a także słaba infrastruktura rynkowa, trudności

1. Zob. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 z 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylającym rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007, Dz. Urz. UE, L 150 z 14.06.2018 ze zm., Preambuła, pkt 1.
2. Zob. J. Barłowska, A. Wolanciuk, J. Idec, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce na tle Unii Europejskiej i świata*, „Przegląd Hodowlany” 2017, nr 2, s. 1–4; K. Brodzińska, *Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle uwarunkowań przyrodniczych i systemu wsparcia finansowego*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” 2010, t. 10(25), z. 2, s. 12–21; A. Kowalska, *Rolnictwo ekologiczne jako czynnik rozwoju zrównoważonej konsumpcji*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2015, nr 3(37), DOI:10.17306/JARD.2015.49, s. 467–476; K. Puppel, M. Łukasiewicz, T. Sakowski et al., *Rolnictwo ekologiczne w Polsce na tle krajów członkowskich Unii Europejskiej i świata*, „Przegląd Hodowlany” 2018, nr 6, s. 1–5; M. Szalast-Piwińska, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce w latach 2014–2020 w ujęciu przestrzennym* [w:] *Przemiany w rolnictwie – współczesne wyzwania ekonomiczne, społeczne i środowiskowe. Monografia z okazji Jubileuszu 70-lecia prof. dr. hab. H. Runowskiego*, red. B. Gołębiowska, A. Grontkowska, Warszawa, Wydawnictwo SGGW, 2023, s. 159–176; M. Żelezik, *Dlaczego rolnictwo ekologiczne?*, „Rocznik Świętokrzyski. Seria B – Nauki Przyrodnicze” 2009, nr 30, s. 155–166.

dotyczące przetwórstwa, dystrybucji i sprzedaży produktów ekologicznych wynikające z ograniczonej siły nabywczej konsumentów³.

W latach 2014–2021 obowiązywały przepisy prawa unijnego i krajowego dotyczące rolnictwa ekologicznego, w tym m.in. Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007⁴, Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008⁵ i Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1235/2008⁶, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848⁷ (datę rozpoczęcia jego stosowania zmieniono Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1693)⁸, ustawa o rolnictwie ekologicznym⁹ i rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi¹⁰.

Kolejne zmiany w prawodawstwie krajowym i UE dotyczącym tego sektora rolnictwa w latach 2021–2023 to m.in. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego

3. Zob. D. Komorowska, *Perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie – Problemy Rolnictwa Światowego” 2006, nr 15, s. 43; K. Kociszewski, *Bariery i czynniki sprzyjające funkcjonowaniu gospodarstw ekologicznych w świetle wyników ogólnopolskich badań ankietowych*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2014, t. 16, z. 2, s. 133; J. Groszyk, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce w kontekście strategii unijnych*, „INFOS. BAS. Biuro Analiz Sejmowych” 2022, nr 4(296), s. 3.
4. Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91, Dz. U. UE, L 189 z 20.07.2007 ze zm.
5. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008 z 5 września 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli, Dz. U. UE, L 250 z 18.9.2008, poz. 1 ze zm.
6. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1235/2008 z 8 grudnia 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w odniesieniu do ustaleń dotyczących przywozu produktów ekologicznych z krajów trzecich, Dz. U. UE, L 334 z 12.12.2008 r. ze zm.
7. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 z 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylającym rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007, Dz. U. UE, L 150 z 14.06.2018 ze zm.
8. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1693 z 11 listopada 2020 r. zmieniające rozporządzenie (UE) 2018/848 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do daty rozpoczęcia jego stosowania oraz niektórych innych dat, o których mowa w tym rozporządzeniu, Dz. U. UE, L 381/1 z 13.11.2020.
9. Ustawa z 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym, t.j. Dz. U. 2020 poz. 1324.
10. Zob. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 2 marca 2010 r. w sprawie jednostek organizacyjnych oceniających i potwierdzających zgodność środków do produkcji ekologicznej z wymaganiami określonymi w przepisach dotyczących rolnictwa ekologicznego oraz prowadzących wykaz tych środków, Dz. U. nr 54 poz. 326 ze zm.; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 18 marca 2010 r. w sprawie niektórych warunków produkcji ekologicznej, Dz. U. nr 56 poz. 348; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 4 sierpnia 2014 r. w sprawie wzoru formularza wykazu producentów, którzy spełnili wymagania dotyczące produkcji w rolnictwie ekologicznym, oraz sposobu jego przekazywania, Dz. U. 2014 poz. 1086.

i Rady (UE) 2021/2115¹¹, ustawa o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej¹² i rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi¹³. W ustawie o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej określono zadania oraz właściwość organów i jednostek organizacyjnych w zakresie produkcji ekologicznej, znakowania produktów ekologicznych, kontroli przeprowadzanych w celu zapewnienia stosowania prawa żywnościowego i paszowego oraz zasad dotyczących zdrowia i dobrostanu zwierząt, zdrowia roślin i środków ochrony roślin¹⁴.

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że rozwój rolnictwa ekologicznego warunkuje odpowiednie wsparcie finansowe i poziom dochodów w gospodarstwach ekologicznych¹⁵. Według Mariana Podstawki rolnictwo to sektor gospodarki, w którym (oprócz warunków klimatyczno-glebowych) istotna jest polityka finansowego wsparcia rolnictwa¹⁶. Henryk Runowski podkreślił, że rozwój rolnictwa ekologicznego odbywa się w tych krajach, w których dochody z produkcji ekologicznej są wyższe niż dochody z produkcji konwencjonalnej (np. w Austrii i w Niemczech). Tam, gdzie są one niższe lub porównywalne z dochodami z produkcji konwencjonalnej, obserwuje się natomiast spadek zainteresowania produkcją ekologiczną¹⁷. Jak wskazały Maria Golinowska i Hanna Adamska „zróżnicowanie wielkości dopłat rolnictwa ekologicznego w Polsce jest duże i uzależnione od struktury ekologicznego użytkowania gruntów oraz powierzchni ekologicznej”¹⁸. Pogląd ten potwierdza analiza danych Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS) oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR).

11. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 z 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007, Dz. U. UE, L 435/1 z 6.12.2021.
12. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 25 maja 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej, Dz. U. 2023 poz. 1235.
13. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 17 kwietnia 2023 r. w sprawie szczegółowych warunków i szczegółowego trybu przyznawania i wypłaty płatności ekologicznych w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027, Dz. U. 2023 poz. 791.
14. Ustawa z 23 czerwca 2022 r. o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej, t.j. Dz. U. 2023 poz. 1235, art.1.
15. K. Brodzińska, *Rolnictwo ekologiczne – tendencje i kierunki zmian*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” 2014, nr 14(29), z. 3, DOI:10.22630/PRS.2014.14.3.44, s. 35.
16. M. Podstawka, *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich w perspektywie 2007–2013*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2009, nr 11(4), s. 257.
17. H. Runowski, *Rolnictwo ekologiczne. Rozwój czy regres?*, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G: Ekonomia Rolnictwa” 2009, nr 96(4), s. 192.
18. M. Golinowska, H. Adamska, *Wsparcie rolnictwa ekologicznego w Polsce po 2004 roku*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2014, nr 1(31), s. 31.

Cel i metodyka

Celem artykułu jest przedstawienie związku między rolnictwem ekologicznym w Polsce w latach 2014–2022, a systemem dopłat do tego sektora (m.in. w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich). Rozważania dotyczą tego, na ile dofinansowanie rolnictwa ekologicznego przyczyniło się do upowszechnienia ww. rodzaju produkcji. Podstawowym problemem do rozwiązania jest systematyczny spadek liczby ekologicznych gospodarstw rolnych i powierzchni ekologicznych UR w Polsce w latach 2014–2022, pomimo zwiększenia kwot płatności dla tego sektora rolnictwa. Celem aplikacyjnym jest sformułowanie wniosków do zwiększenia zainteresowania rolników ekologiczną produkcją, zapewniającą jej opłacalność i dochodowość.

Zaprezentowano unijne i krajowe przepisy prawa, dane dotyczące producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej¹⁹ w ujęciu dynamicznym i odniesiono wyniki badań za 2022 rok do wyników za 2014 rok. Analizowano liczbę ekologicznych gospodarstw rolnych i powierzchni ekologicznych UR, zmiany w rodzajach produkcji i strukturze powierzchni UR.

Punktem wyjścia analizy danych dotyczących wsparcia finansowego rolnictwa ekologicznego w Polsce jest prezentacja systemu przyznawania pierwszych dotacji w 1998 roku. Przedstawiono finansowanie rolnictwa ekologicznego w ramach PROW 2007–2013 (kontynuacja zobowiązań) i PROW 2014–2020 oraz w okresie przejściowym 2021/2022. Artykuł uzupełniono o prezentację mechanizmów wsparcia tego sektora rolnictwa w Planie Strategicznym WPR 2023–2027.

Zastosowano metodę badawczą *desk research*. Źródłem informacji były opracowania, raporty i dane za lata 2014–2022, w tym Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS), Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW), polskie i unijne przepisy prawa oraz literatura przedmiotu.

19. W dalszej części artykułu używane pojęcia: „ekologiczne gospodarstwa rolne”, „gospodarstwa ekologiczne”.

Wyniki badań

Ekologiczne gospodarstwa rolne

Wyniki badań wskazują na spadek liczby ekologicznych gospodarstw rolnych w latach 2014–2022. W 2014 roku w Polsce było 24 829 ekologicznych gospodarstw rolnych, a w 2022 roku o prawie 15% mniej (tabela 1).

Tabela 1. Ekologiczne gospodarstwa rolne w Polsce w latach 2014–2022

Województwo	Gospodarstwa ekologiczne ogółem w roku (w liczbach bezwzględnych)									Dynamika zmian 2014/2022 (%)
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
dolnośląskie	1 046	849	813	741	713	690	688	724	761	-27,2
kujawsko-pomorskie	401	363	470	419	395	387	385	407	420	4,7
lubelskie	1 975	1 825	1 980	1 904	1 948	1 951	1 907	1 938	1 926	-2,5
lubuskie	1 370	1 202	1 148	948	877	860	926	1 082	1 139	-16,9
łódzkie	508	478	497	477	491	509	519	527	538	5,9
małopolskie	1 378	1 128	1 093	934	770	721	664	665	634	-53,9
mazowieckie	2 374	2 147	2 426	2 215	2 284	2 241	2 179	2 312	2 393	0,8
opolskie	75	67	68	57	61	63	62	72	74	-1,3
podkarpackie	1 475	1 261	1 252	1 194	1 131	1 040	969	935	886	-39,9
podlaskie	3 432	3 273	3 437	3 211	2 989	2 864	2 906	3 370	4 047	17,9
pomorskie	847	737	679	609	540	525	521	564	586	-30,8
śląskie	230	201	180	162	148	129	121	136	139	-39,6
świętokrzyskie	992	853	834	740	680	637	590	596	571	-42,4
warmińsko-mazurskie	4 234	4 041	4 142	3 745	3 393	3 239	3 241	3 467	3 654	-13,7
wielkopolskie	966	809	843	736	727	727	748	780	848	-12,2
zachodniopomorskie	3 526	3 043	2 573	2 165	2 060	2 054	2 149	2 411	2 577	-26,9
Polska	24 829	22 277	22 435	20 257	19 207	18 637	18 575	19 986	21 193	-14,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS za lata 2014–2022.

W latach 2014–2022 najwięcej ekologicznych gospodarstw rolnych znajdowało się w województwach: warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim i podlaskim (w 2014 roku odpowiednio: 4 234, 3 526 i 3 432, a w 2022 roku odpowiednio: 3 654, 2 577 i 4 047). Najmniej – w województwach opolskim, śląskim i kujawsko-pomorskim (w 2014 roku odpowiednio: 75, 230 i 401, a w 2022 roku odpowiednio: 74, 139 i 420).

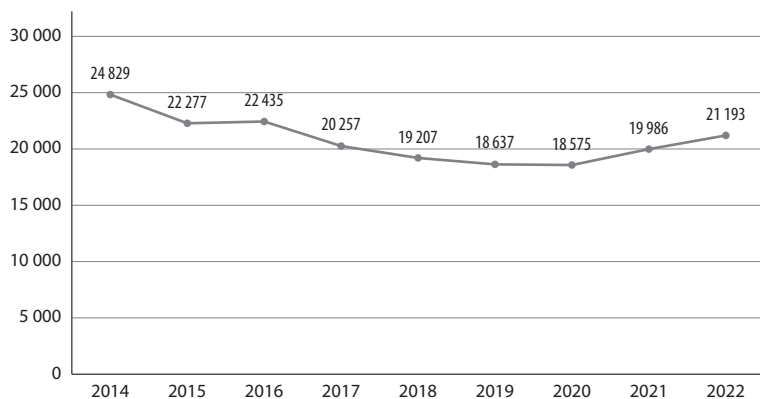
Analiza danych za lata 2014–2022 wskazuje na tendencję spadkową liczby ekologicznych gospodarstw. W 2022 roku (w porównaniu z 2014 rokiem) zaobserwowano redukcję liczebności ekologicznych gospodarstw w dwunastu województwach (w tym, o 53,9% w województwie małopolskim i 42,4% w województwie świętokrzyskim). Tendencja spadkowa uwidoczniła się szczególnie w latach 2018/2019 i dotyczyła wszystkich województw. W 2019 roku odnotowano (w porównaniu z 2014 rokiem) ponad 40-procentowe spadki liczby gospodarstw rolnych w województwach: małopolskim (o 47,7%), śląskim (o 43,9%) i zachodniopomorskim (o 41,7%). Jak wskazała Grażyna Nachtman, zmniejszenie liczby gospodarstw ekologicznych mogło być efektem spadku zainteresowania rolników produkcją ekologiczną i niską efektywnością ekonomiczną, będącą efektem niskiego potencjału produkcyjnego, małego obszaru gospodarstw i słabej jakości gleby²⁰. Na redukcję liczby gospodarstw ekologicznych mogły wpłynąć także m.in. zmiany w systemie płatności bezpośrednich (np. degressywność dopłat dla gospodarstw o areale powyżej 50 ha), zakończenie pięcioletniego okresu płatności, brak następców do prowadzenia gospodarstw po przejściu ich dotychczasowych właścicieli na emeryturę oraz rezygnacja z produkcji ekologicznej w gospodarstwach nastawionych głównie na dopłaty, a nie produkcję²¹.

Dynamika zmian (rok do roku) wskazuje, że po systematycznym spadku liczby gospodarstw ekologicznych w kolejnych latach, dopiero w latach 2021/2022 odnotowano niewielki wzrost: o 7,6% (w porównaniu z 2020 rokiem), a w 2022 roku o 6% (w porównaniu z 2021 rokiem). W 2022 roku (w porównaniu z 2014 rokiem) liczba ekologicznych gospodarstw wzrosła zaledwie w czterech województwach: podlaskim (o 17,9%), łódzkim (o 5,9%), kujawsko-pomorskim (o 4,7%) i mazowieckim (o 0,8%) – wykres 1.

20. G. Nachtman, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce wobec działań na rzecz jego rozwoju*, „Wiadomości Statystyczne” 2021, t. 66, nr 7, DOI 10.5604/01.3001.0015.0352, s. 28–29.

21. D. Dominiań-Woźniak, A. Hałasiewicz, R. Śpiewak et al., *Stymulowanie produkcji żywności ekologicznej. Instrumenty efektywnego wsparcia instytucjonalnego, prawnego i finansowego na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego, w szczególności na rzecz grup i organizacji producentów ekologicznej żywności*, Warszawa, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, 2019, s. 19.

Wykres 1. Dynamika zmian liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce w latach 2014–2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS za lata 2014–2022.

Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych

W latach 2014–2022 udział powierzchni ekologicznych UR w Polsce ogółem był niewielki w stosunku do powierzchni użytków rolnych ogółem i wynosił około 3,4%²². W omawianym okresie odnotowano spadek powierzchni ekologicznych UR w Polsce ogółem o 15,6% (tabela 2).

22. Dane za 2020 rok. W Polsce: 14 682 tys. ha użytków rolnych ogółem i 509 tys. ha ekologicznych użytków rolnych. Główny Urząd Statystyczny, *Powszechny Spis Rolny 2020. Raport z wyników*, Warszawa 2021, s. 21; IJHARS, *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2019–2020*, Warszawa 202, s. 26.

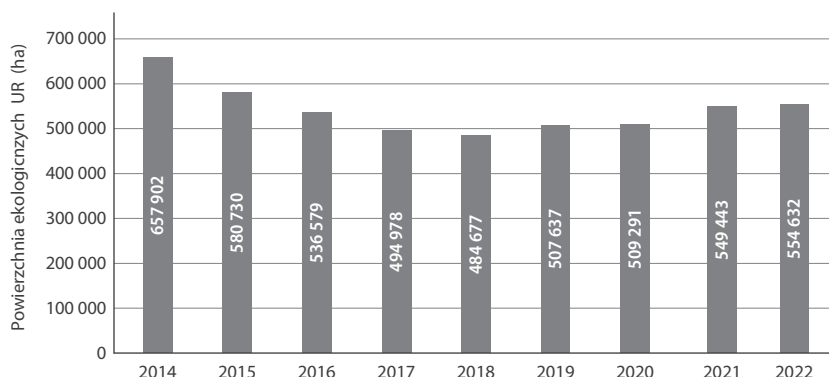
Tabela 2. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce w latach 2014–2022

Województwo	Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w roku (ha)										Dynamika zmian 2014/2022 (%)
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022		
dolnośląskie	37 005	31 261	29 200	27 542	27 357	28 898	30 481	30 653	32 679	-11,7	
kujawsko-pomorskie	11 573	10 645	9 263	8 331	7 655	7 733	7 092	8 820	9 034	-21,9	
lubelskie	38 467	34 052	31 343	29 001	28 428	28 829	28 357	28 018	28 115	-26,9	
lubuskie	53 300	46 343	43 235	37 923	37 174	40 835	43 126	50 449	51 680	-3,0	
łódzkie	11 229	10 158	9 986	9 260	8 905	9 290	9 954	10 317	11 010	-1,9	
małopolskie	15 529	12 976	12 364	10 691	8 844	9 747	8 361	7 924	7 506	-51,6	
mazowieckie	60 354	53 790	49 517	44 348	42 049	43 489	41 218	47 451	41 021	-32,0	
opolskie	3 306	3 042	3 216	2 790	3 554	3 271	3 324	2 668	2 623	-20,6	
podkarpackie	23 510	16 656	15 486	15 349	13 630	13 757	12 726	13 309	12 076	-48,6	
podlaskie	64 897	56 528	55 168	53 551	51 608	51 642	52 415	60 741	66 680	2,7	
pomorskie	29 282	24 866	23 328	22 419	19 974	20 814	20 792	23 110	22 390	-23,5	
śląskie	7 788	6 638	5 324	3 726	2 951	3 557	3 460	3 702	3 920	-49,6	
świętokrzyskie	13 038	11 598	10 739	9 970	9 087	8 894	8 341	8 570	8 776	-32,6	
warmińsko-mazurskie	117 097	112 768	108 667	107 067	104 574	107 507	108 808	114 399	105 240	-10,1	
wielkopolskie	42 071	34 523	29 171	25 389	25 994	27 734	29 330	29 945	34 070	-19,0	
zachodniopomorskie	129 456	114 887	100 570	87 620	92 892	101 638	101 507	109 368	117 812	-8,9	
Polska	657 902	580 730	536 579	494 978	484 677	507 637	509 291	549 443	554 632	-15,6	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: IJHARS, Raporty o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach: 2013–2014; 2015–2016; 2017–2018; 2019–2020; 2021–2022.

W latach 2014–2022 największą powierzchnię ekologicznych UR odnotowano w województwach: zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i podlaskim. Najmniejszą – w województwach: opolskim, śląskim i łódzkim. W 2022 roku, w porównaniu z 2014 rokiem, odnotowano zmniejszenie powierzchni ekologicznych UR w województwie małopolskim o ponad połowę (51,6%), a blisko o połowę w województwach śląskim (49,6%) i podkarpackim (48,6%). Tylko w województwie podlaskim powierzchnia ekologicznych UR zwiększyła się w analizowanym okresie o 2,7%. Dynamika zmian w kolejnych latach wskazuje, że od 2014 roku odnotowano zmniejszanie ogólnej powierzchni ekologicznych UR i ten trend utrzymał się do 2020 roku. Głównie w 2018 roku (w porównaniu z 2014 rokiem) ogólna powierzchnia ekologicznych UR w Polsce zmniejszyła się o około 26,3% (wykres 2).

Wykres 2. Zmiany w ogólnej powierzchni ekologicznych użytków rolnych w Polsce w latach 2014–2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: IJHARS, Raporty o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach: 2013–2014; 2015–2016; 2017–2018; 2019–2020; 2021–2022.

Struktura powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych

W latach 2014–2022 dominowały średnie gospodarstwa ekologiczne o powierzchni od 10 ha do 20 ha i od 20 ha do 50 ha. Stosunkowo liczna była także grupa gospodarstw małych o powierzchni do 5 ha. Najmniejszą grupę stanowiły gospodarstwa największe – o powierzchni powyżej 100 ha (tabela 3).

Tabela 3. Gospodarstwa ekologiczne w Polsce według wielkości powierzchni UR w latach 2014–2022

Powierzchnia	Liczba gospodarstw ekologicznych w roku								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
do 5 ha	3 624	3 176	4 535	4 073	4 029	3 823	3 709	3 819	4 950
5–10 ha	5 785	5 024	4 570	3 999	3 475	3 247	3 230	3 510	3 465
10–20 ha	7 006	6 350	5 917	5 288	4 942	4 712	4 610	5 043	5 095
20–50 ha	5 028	4 736	4 653	4 439	4 336	4 268	4 385	4 688	4 811
50–100 ha	2 228	2 016	1 878	1 754	1 719	1 797	1 830	2 055	1 982
pow. 100 ha	1 158	975	816	704	706	790	811	871	884
Razem	24 829	22 277	22 369	20 257	19 207	18 637	18 575	19 986	21 187
Udział (%)									
do 5 ha	14,5	14,3	20,3	20,1	21,0	20,5	20,0	19,1	23,4
5–10 ha	23,3	22,5	20,4	19,7	18,1	17,4	17,4	17,6	16,4
10–20 ha	28,2	28,5	26,5	26,1	25,7	25,3	24,8	25,2	24,0
20–50 ha	20,3	21,3	20,8	21,9	22,6	22,9	23,6	23,5	22,7
50–100 ha	9,0	9,0	8,4	8,7	8,9	9,6	9,8	10,3	9,4
pow. 100 ha	4,7	4,4	3,6	3,5	3,7	4,3	4,4	4,4	4,2
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: IJHARS, Raporty o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach: 2013–2014; 2015–2016; 2017–2018; 2019–2020; 2021–2022.

W latach 2014–2022 gospodarstwa ekologiczne o powierzchni od 10 ha do 20 ha oraz od 20 ha do 50 ha stanowiły łącznie blisko 50% gospodarstw ekologicznych ogółem (48,5% w 2014 roku i 46,7% w 2022 roku). Z kolei gospodarstwa największe – o powierzchni powyżej 100 ha – stanowiły około 4% gospodarstw ekologicznych ogółem i w omawianym okresie ich liczba stopniowo malała. Zjawisko to wymaga odrębnej analizy i zdefiniowania jego przyczyn. Produkcja ekologiczna (ze względu na ekstensywny charakter) wymaga bowiem większej powierzchni UR mającej wpływ na jej opłacalność i odpowiedni poziom dochodów gospodarstw²³. Z kolei w grupie gospodarstw najmniejszych – o powierzchni do 5 ha – odnotowano w 2022 roku (w porównaniu z 2014 rokiem) wzrost o 1 326 gospodarstw (tj. o 36,6%). Prawdopodobnie był to efekt wprowadzenia w PROW 2014–2020 degresywności stawek płatności ekologicznej przyznawanych w wysokości:

- 1) 100 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,10 ha do 50 ha,

23. Zob. G. Nachtman, op. cit., s. 29.

- 2) 75 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 50 ha do 100 ha,
- 3) 60 % stawki podstawowej – za powierzchnię powyżej 100 ha.

Mechanizm ten stosowano we wszystkich pakietach i wariantach w odniesieniu do łącznej powierzchni gruntów w gospodarstwie, do której przysługiwała płatność ekologiczna.

Rodzaje produkcji w gospodarstwach ekologicznych

W latach 2014–2022 przeważająca grupa ekologicznych gospodarstw rolnych prowadziła wyłącznie produkcję roślinną: od około 81% w 2014 roku do około 93% w 2022 roku (tabela 4).

Tabela 4. Rodzaj produkcji w gospodarstwach ekologicznych w latach 2014–2022

Rodzaj produkcji	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw (%)									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Wyłącznie produkcja roślinna	80,7	81,2	83,2	88,9	88,4	78,8	78,2	91,3	92,7	
Produkcja roślinna i zwierzęca	19,3	18,8	16,8	11,1	11,6	21,2	21,8	8,7	7,3	
Równoczesna produkcja ekologiczna i konwencjonalna	39,4	41,0	49,2	50,7	54,4	17,9	18,5	45,8	37,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: IJHARS, Raporty o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach: 2013–2014; 2015–2016; 2017–2018; 2019–2020; 2021–2022.

W analizowanym okresie zauważalny był spadek udziału gospodarstw ekologicznych, w których prowadzono produkcję roślinną i zwierzęcą (odpowiednio: od 19,3% w 2014 roku do 7,3% w 2022 roku). Jedynie w latach 2019/2020 odnotowano wzrost do około 21% udziału tej grupy w ogólnej liczbie gospodarstw. Z kolei dynamika zmian w latach 2021/2022 wskazała na blisko 15% spadek w tej grupie. Grupa gospodarstw prowadzących równocześnie produkcję ekologiczną i konwencjonalną utrzymywała się natomiast w omawianym okresie na poziomie około 40% (około 39% w 2014 roku i 37% w 2022 roku). Jedynie w latach 2017–2018 ponad połowa gospodarstw ekologicznych prowadziła zarówno produkcję ekologiczną, jak i nieekologiczną (około 51% w 2017 roku i około 55% w 2018 roku). Jak wskazano w literaturze przedmiotu, powyższe było spowodowane m.in. dywersyfikacją produkcji rolnej w gospodarstwach ekologicznych w celu zapewnienia wyższych dochodów w gospodarstwach²⁴.

24. Zob. G. Nachtman, op. cit., s. 40.

Początki finansowania rolnictwa ekologicznego w Polsce

Pierwsze dotacje na rolnictwo ekologiczne w Polsce wypłacono w 1998 roku. Były to środki z budżetu państwa przeznaczone na dopłaty do kontroli gospodarstw ekologicznych dla jednostek certyfikujących²⁵, a w kolejnych latach – do upraw ekologicznych i kosztów kontroli. W 1999 roku wypłacono 674,3 tys. zł dotacji ogółem, a w 2000 roku – około 3,8 mln zł²⁶.

Od 2004 roku wsparcie finansowe rolnictwa ekologicznego realizowane jest m.in. ze środków unijnych i krajowych. Ekologiczne gospodarstwa rolne otrzymywały wówczas dopłaty z tytułu kosztów za kontrolę (realizowane przez Stacje Chemiczno-Rolnicze) oraz dotacje do rodzajów upraw (realizowane przez ARiMR). Dopłaty do kosztów kontroli dokonywane były zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi²⁷, po potwierdzeniu przez uprawnioną jednostkę certyfikującą wniosku o wypłatę. W 2004 roku wypłacono łącznie kwotę około 2,8 mln zł dopłat z tytułu poniesionych kosztów za kontrolę dla 3 654 gospodarstw.

W 2004 roku przewidziano płatności w pakiecie Rolnictwo ekologiczne (kod SO2), w ośmiu wariantach. Pakiet ten włączono do jednego z przedsięwzięć rolno-środowiskowych, w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (finansowanego w 80% z budżetu UE i 20% z budżetu krajowego). Płatności przyznawano rolnikom, którzy podjęli produkcję rolniczą zgodną z wymogami ochrony środowiska i zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich. Wysokość płatności wahała się od 260 zł/ha (Użytki zielone z certyfikatem) do 1 800 zł/ha (Uprawy specjalne – sadownicze i jagodowe bez certyfikatu). W 2004 roku wnioski o płatności w pakiecie Rolnictwo ekologiczne złożyło 3 583 rolników²⁸.

Finansowanie rolnictwa ekologicznego w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich

Środki na rolnictwo ekologiczne przewidziano z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i budżetu krajowego w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (PROW 2007–2013) i lata 2014–2020

25. J. Barłowska, A. Wolanciuk, J. Idec, op. cit, s. 1; M. Golinowska, H. Adamska, op. cit., s. 31; J. Kondratowicz-Pozorska, *Wpływ wsparcia z funduszy unijnych na rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce*, „Współczesne Finanse. Teoria i Praktyka” 2016, nr 1(1), DOI: 10.18276/wf.2016.1-02, s. 17.

26. Inspekcja Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce w latach 1999–2000*, Warszawa 2001, s. 11.

27. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 15 kwietnia 2004 r. w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa, Dz. U. nr 72 poz. 655.

28. Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce w 2004 roku*, Warszawa 2005, s. 14–15.

oraz okres przejściowy 2021/2022 (PROW 2014–2020). W PROW 2007–2013 wsparcie do rolnictwa ekologicznego można było uzyskać z osi I Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego, działania: Uczestnictwo rolników w systemie jakości żywności lub Działania informacyjne i promocyjne oraz osi II Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich, działanie Program rolnośrodowiskowy (Płatności rolnośrodowiskowe), pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne (obejmował 12 wariantów). Stawki płatności dla rolnictwa ekologicznego wahały się od 260 zł/ha (Wariant 2.3. Trwałe użytki zielone, dla których zakończono okres przestawiania) do 1 800 zł/ha (Wariant 2.10. Uprawy sadownicze i jagodowe, w okresie przestawiania – w pierwszych trzech latach realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego)²⁹.

W PROW 2014–2020 działanie Rolnictwo ekologiczne było wdrażane na podstawie m.in. ustawy z 2015 roku³⁰ oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi³¹ i obejmowało dwanaście pakietów oraz sześć wariantów. Wsparcie przyznawano rolnikom, którzy podejmowali dobrowolne zobowiązania utrzymania lub stosowania praktyk i metod rolnictwa ekologicznego. Płatności dotyczyły wszystkich rodzajów i etapów produkcji, tj. uprawy roślin, chowu i hodowli zwierząt oraz przetwórstwa. Stawki płatności dla rolnictwa ekologicznego w PROW 2014–2020 w 2015 roku wahały się od 428 zł/ha (Pakiet 6. Trwałe użytki zielone w okresie konwersji i Pakiet 12. Trwałe użytki zielone po okresie konwersji) do 1 882 zł/ha (Pakiet 4. Uprawy sadownicze w okresie konwersji, Wariant 4.1.1. Podstawowe uprawy sadownicze w okresie konwersji i 4.1.2. Uprawy jagodowe w okresie konwersji). W 2021 roku w tych pakietach przewidziano płatności w wysokości 631 zł/ha (Pakiet 6. Trwałe użytki zielone w okresie konwersji i Pakiet 12. Trwałe użytki zielone po okresie konwersji) i 2 591 zł/ha (Pakiet 4. Uprawy sadownicze w okresie konwersji,

29. Wysokość stawek płatności dla poszczególnych pakietów i ich wariantów określono w Załączniku nr 5 do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 13 marca 2013 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Program rolnośrodowiskowy” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, Dz. U. 2013 poz. 361 ze zm.

30. Ustawa z 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, t.j. Dz. U. 2023 poz. 2298.

31. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 13 marca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, Dz. U. 2015 poz. 370 ze zm.

Wariant 4.1.1. Podstawowe uprawy sadownicze w okresie konwersji)³². W 2021 roku Komisja Europejska zaakceptowała wydłużenie realizacji PROW 2014–2020 o dwa lata (okres przejściowy)³³. W przypadku zobowiązania podjętego przez rolników przed 2021 rokiem, wsparcie w działaniu Rolnictwo ekologiczne przewidziano przez pięć lat, a przy zobowiązaniu w 2021 lub 2022 roku – przez trzy lata.

Analiza zrealizowanych w latach 2014–2022 płatności dla gospodarstw ekologicznych w ramach PROW 2007–2013 (kontynuacja zobowiązań) i PROW 2014–2020 wskazuje na zwiększenie zrealizowanych kwot o blisko 48% (z około 347 mln zł w 2014 roku do około 514 mln zł w 2022 roku) – tabela 5.

Tabela 5. Wnioski, powierzchnia i zrealizowane płatności dla gospodarstw ekologicznych w ramach PROW 2007–2013 i PROW 2014–2020 w latach 2014–2022

Rok	Liczba złożonych wniosków (szt.)	Powierzchnia UR z decyzji (ha)	Zrealizowane płatności (zł)	Płatność do 1ha (zł)
2014	47 722	503 889,1	347 501 214,0	689,6
2015	39 291	338 573,3	265 486 542,6	784,1
2016	22 502	226 274,0	174 955 182,1	773,2
2017	34 759	115 586,8	86 676 120,9	749,9
2018	10 463	30 908,9	22 611 994,2	731,6
2019	16 200	396 027,9	342 123 558,2	863,9
2020	16 192	386 667,0	344 017 957,0	889,7
2021	17 974	426 480,3	478 947 508,1	1123,0
2022	19 372	454 214,8	514 010 330,7	1131,6
Dynamika zmian 2014/2022 (%)	-59,4	-9,9	47,9	64,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: IJHARS, Raporty o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach: 2013–2014; 2015–2016; 2017–2018; 2019–2020; 2021–2022.

32. Wysokość stawek płatności określono zgodnie z Załącznikiem nr 8 do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 13 marca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, Dz. U. 2015 poz. 370 i załącznika do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 8 marca 2021 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, Dz. U. 2021 poz. 434.

33. Komunikat Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 9 września 2021 r. o zatwierdzeniu przez Komisję Europejską zmian Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, M.P. 2021 poz. 840.

Analiza dynamiki zmian w 2022 roku (w porównaniu do 2014 roku) wskazuje, że pomimo zwiększenia kwoty zrealizowanych płatności o blisko 48% i kwoty płatności ekologicznych do 1 ha o ponad 64%, w omawianym okresie odnotowano zmniejszenie liczby złożonych wniosków o około 60% i powierzchni UR objętej wsparciem o blisko 10%. Na tej podstawie można zatem wnioskować o mniejszej liczbie ekologicznych gospodarstw rolnych składających wnioski o płatność oraz ograniczeniu produkcji. Potwierdzają to dane przedstawione w tabeli 1 i tabeli 2. W literaturze przedmiotu wskazano, że wpływ na powyższe miały m.in. zaostrzone kryteria otrzymania płatności (m.in. dotyczące gęstości nasadzeń drzew w sadach, jakości sadzonek, obsady zwierząt), degresywności stawek płatności ekologicznej oraz rezygnacja z produkcji ekologicznej ze względu na ograniczone możliwości produkcyjne i sytuację ekonomiczną gospodarstw³⁴.

Od 2015 roku, w którym rozpoczęto realizację wsparcia finansowego rolnictwa ekologicznego w ramach PROW 2014–2020 oraz kontynuacji programu w latach 2021/2022 przeprowadzono osiem kampanii wniosków. Zrealizowano płatności dla 33 163 beneficjentów w kwocie około 2 696,4 mln zł, w tym 2 135,4 mln zł z tytułu zobowiązań z PROW 2014–2020 dla 22 783 beneficjentów i około 561 mln zł z tytułu zobowiązań z PROW 2007–2013 dla 17 898 beneficjentów. Wsparciem objęto łącznie 32,5 tys. gospodarstw o łącznej powierzchni 751,8 tys. ha³⁵ (tabela 6).

Tabela 6. Rolnictwo ekologiczne – zrealizowane płatności PROW 2014–2020, narastająco według stanu na 31 grudnia 2022 roku

Województwo	Zrealizowane płatności łącznie (zobowiązania PROW 2007–2013 i PROW 2014–2020)		Udział w kwocie ogółem (%)
	Liczba różnych beneficjentów	Kwota ogółem (zł)	
dolnośląskie	1 237	133 269 329,4	4,9
kujawsko-pomorskie	536	50 342 763,6	1,9
lubelskie	2 820	166 440 879,4	6,2
lubuskie	1 940	233 100 539,5	8,6
łódzkie	773	55 657 788,0	2,1
małopolskie	1 333	40 034 280,9	1,5
mazowieckie	3 462	233 569 676,7	8,7

34. A.M. Klepacka, *Wybrane założenia Europejskiego Zielonego Ładu a możliwości rozwoju gospodarstwa konwencjonalno-ekologicznego*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu. Annals PAAAE” 2023, nr 25(1), DOI: 10.5604/01.3001.0016.2308, s. 111; G. Nachtman, op. cit., s. 26.

35. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, *Sprawozdanie z działalności ARiMR za 2022 r.*, Warszawa 2023, s. 79.

Wpływ pomocy finansowej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich

Województwo	Zrealizowane płatności łącznie (zobowiązania PROW 2007–2013 i PROW 2014–2020)		Udział w kwocie ogółem (%)
	Liczba różnych beneficjentów	Kwota ogółem (zł)	
opolskie	114	14 053 074,7	0,5
podkarpackie	1 547	60 267 776,2	2,2
podlaskie	5 345	295 476 418,5	11,0
pomorskie	1 083	121 300 154,7	4,5
śląskie	249	17 855 139,3	0,7
świętokrzyskie	1 093	47 890 980,6	1,8
warmińsko-mazurskie	6 112	534 098 640,5	19,8
wielkopolskie	1 208	152 502 243,6	5,7
zachodniopomorskie	4 466	540 497 533,3	20,0
Razem	33 163	2 696 357 218,9	100,0

Źródło: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Sprawozdanie z działalności ARiMR za 2022 r., Warszawa 2023, s. 301.

Od początku realizacji PROW 2014–2020 największe kwoty wypłacono w województwach: zachodniopomorskim (540,5 mln zł, co stanowiło 20% kwoty ogółem), warmińsko-mazurskim (534,1 mln zł, tj. 19,8% kwoty ogółem) i podlaskim (295,5 mln zł, tj. 11% kwoty ogółem). Tym samym, beneficjenci w tych trzech województwach otrzymali ponad połowę (50,8%) kwoty zrealizowanych płatności ogółem. Z kolei najmniejsze kwoty wypłacono w województwach: opolskim (14,1 mln zł, tj. 0,5% kwoty ogółem), śląskim (17,8 mln zł, tj. 0,7% kwoty ogółem) i małopolskim (40 mln zł, tj. 1,5% kwoty ogółem). Łącznie wypłacone kwoty dla tych trzech województw nie przekroczyły 5% kwoty ogółem.

Perspektywy finansowania rolnictwa ekologicznego w Planie Strategicznym dla WPR 2023–2027

Zgodnie z Planem Strategicznym dla WPR na lata 2023–2027³⁶, przewidziano wsparcie finansowe rolnictwa ekologicznego w ramach interwencji I.8.11. Rolnictwo ekologiczne. Celem interwencji (będącej kontynuacją wsparcia rolnictwa ekologicznego w PROW 2014–2020), jest wspieranie dobrowolnych zobowiązań rolników – utrzymania lub przejścia na praktyki i metody rolnictwa ekologicznego. Wsparcie mogą otrzymać rolnicy objęci nadzorem jednostki certyfikującej w ramach

36. Ustawa z 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027, Dz. U. 2023 poz. 412 1530.

systemu kontroli w rolnictwie ekologicznym. Przewidziano płatności do powierzchni upraw prowadzonych ekologicznymi metodami produkcji i dla gospodarstw utrzymujących zwierzęta w systemie rolnictwa ekologicznego, a także częściową rekompensatę kosztów kontroli gospodarstwa przeprowadzanej przez jednostkę certyfikującą. Płatności można otrzymać do powierzchni upraw: rolniczych, warzywnych, zielarskich, jagodowych i paszowych (na gruntach ornych), podstawowych upraw sadowniczych i ekstensywnych upraw sadowniczych (w ramach upraw sadowniczych), trwałych użytków zielonych oraz małych gospodarstw z uprawami ekologicznymi (w ramach różnych grup upraw). Wsparcie finansowe ma zrekompensować koszty produkcji i utracone korzyści. Efektem ma być m.in. rozwój rolnictwa ekologicznego i zwiększenie popytu na produkty ekologiczne.

Przed przystąpieniem do interwencji Rolnictwo ekologiczne rolnik jest zobowiązany opracować plan działalności ekologicznej na pięć lat (przy udziale doradcy rolniczego ze specjalizacją rolnośrodowiskową lub doradcy rolniczego ze specjalizacją ekologiczną). W planie zostaną wskazane pakiety do realizacji oraz informacje dotyczące m.in. zabiegów agrotechnicznych, produkcji i wielkości deklarowanych powierzchni. W trakcie realizacji zobowiązania rolnik prowadzi rejestr działalności ekologicznej w odniesieniu do UR objętych zobowiązaniem.

Nową formą wsparcia finansowego rolnictwa ekologicznego w okresie 2023–2027 są płatności dla małych gospodarstw z uprawami ekologicznymi o powierzchni UR do 10 ha. W takich gospodarstwach można deklarować płatności do małych powierzchni upraw, które nie stanowią odrębnej działki rolnej. Wsparciem mogą być objęte sąsiadujące powierzchnie z różnymi uprawami (rolniczymi, warzywnymi, zielarskimi, sadowniczymi podstawowymi, jagodowymi i ekstensywnymi oraz uprawami paszowymi), w tym powierzchnie upraw poniżej 0,1 ha. Łączna powierzchnia sąsiadujących upraw nie może być mniejsza niż 0,1 ha. Nowym rozwiązaniem jest premia za zrównoważoną produkcję roślinno-zwierzęcą, tj. dodatkowa płatność do każdego hektara zgłoszonego do płatności ekologicznej. Warunkiem przyznania premii jest posiadanie obsady zwierząt od 0,5 DJP/ha do 1,5 DJP/ha na każdy hektar UR w gospodarstwie, co ma gwarantować samowystarczalność paszowo-nawozową. Wprowadzono uproszczone zasady ubiegania się o wsparcie finansowe. We wniosku o płatność wystarczy zadeklarować realizację danego pakietu bez wskazywania, czy uprawa prowadzona jest w okresie konwersji, czy po jego zakończeniu. Stawki płatności w poszczególnych pakietach rolnictwa ekologicznego przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7. Stawki płatności ekologicznych w Planie Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej (PSWPR) 2023–2027

Pakiety rolnictwa ekologicznego	Stawki płatności	
	dla gruntów w okresie konwersji (w zł/ha)	dla gruntów z zakończonym okresem konwersji (w zł/ha)
Pakiet 1. Uprawy rolnicze	1 697	1 571
Pakiet 2. Uprawy warzywne	3 021	2 391
Pakiet 3. Uprawy zielarskie	1 856	1 856
Pakiet 4. Podstawowe uprawy sadownicze	3 105	1 961
Pakiet 5. Uprawy jagodowe	2 495	2 213
Pakiet 6. Ekstensywne uprawy sadownicze	1 326	1 326
Pakiet 7. Uprawy paszowe na gruntach ornych	1 638	1 504
Pakiet 8. Trwałe użytki zielone	1 043	1 043
Pakiet 9. Małe gospodarstwa z uprawami ekologicznymi	1 640	1 640
Pakiet 10. Premia za zrównoważoną produkcję roślinno-zwierzęcą	573	573

Źródło: Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 17 kwietnia 2023 r. w sprawie szczegółowych warunków i szczegółowego trybu przyznawania i wypłaty płatności ekologicznych w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027, Dz. U. 2023 poz. 791, załącznik 8.

Płatności do upraw w poszczególnych pakietach zróżnicowano ze względu na okres konwersji lub po jego zakończeniu. Dla upraw w okresie konwersji stawki płatności w niektórych pakietach są nieco wyższe od upraw ekologicznych (po zakończonej konwersji) i wahają się od 1 043 zł/ha (Pakiet 8. Trwałe użytki zielone) do 3 105 zł/ha (Pakiet 4. Podstawowe uprawy sadownicze). Wsparcie przysługuje nie dłużej niż przez trzy pierwsze lata realizacji 5-letniego zobowiązania, obejmującego trzy lata uprawy w okresie konwersji.

Dla większości upraw po zakończonym okresie konwersji stawki płatności są nieco niższe (lub bez zmian) i wynoszą od 1 043 zł/ha (Pakiet 8. Trwałe użytki zielone) do 2 391 zł/ha (Pakiet 2. Uprawy warzywne). Dla małych gospodarstw z uprawami ekologicznymi przewidziano wsparcie w wysokości 1 640 zł/ha (Pakiet 9), niezależnie od grupy upraw i okresu konwersji lub jego zakończenia. Premia za zrównoważoną produkcję roślinno-zwierzęcą to 573 zł/ha (Pakiet 10) zarówno w okresie konwersji, jak i po jego zakończeniu.

Wszystkie uprawy deklarowane do wsparcia finansowego w ramach interwencji Rolnictwo ekologiczne podlegają kontroli jednostek certyfikujących. W ramach interwencji stosowana jest degresywność płatności w wysokości:

- 1) 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,10 ha do 50 ha,
- 2) 75% stawki podstawowej – za powierzchnię od 50 ha do 100 ha,
- 3) 60% stawki podstawowej – za powierzchnię powyżej 100 ha.

Zobowiązania podjęte w poprzednich latach w ramach PROW 2014–2020 obowiązują w latach 2023/2024, jednak bez możliwości podejmowania nowych zobowiązań w ramach tego działania. Rolnik objęty systemem wsparcia finansowego w ramach PROW 2014–2020 może obecnie zadeklarować nowe powierzchnie gruntów do wsparcia tylko w ramach interwencji Rolnictwo ekologiczne. Wsparcie będzie realizowane wówczas z dwóch źródeł dla różnych powierzchni gruntów³⁷.

Stawki płatności dla rolników realizujących zobowiązania rolnictwa ekologicznego w PROW 2014–2020 (5-letnie podjęte do 2020 roku i 3-letnie podjęte w 2021 i 2022 roku) podwyższono we wszystkich pakietach i wariantach oraz wprowadzono dodatkowy Pakiet 13. Premia za prowadzenie zrównoważonej produkcji roślinno-zwierzęcej. W tabeli 8 przedstawiono stawki płatności ekologicznych w PROW 2014–2020.

Tabela 8. Stawki płatności PROW 2014–2020 od 2023 roku

Pakiety rolnictwa ekologicznego		Stawki płatności (w zł/ha)
Pakiet 1. Uprawy rolnicze w okresie konwersji		1 697
Pakiet 2. Uprawy warzywne w okresie konwersji		3 021
Pakiet 3. Uprawy zielarskie w okresie konwersji		1 856
Pakiet 4. Uprawy sadownicze w okresie konwersji	4.1.1. Podstawowe uprawy sadownicze w okresie konwersji	3 105
	4.1.2. Uprawy jagodowe w okresie konwersji	2 495
	4.2. Ekstensywne uprawy sadownicze w okresie konwersji	1 326
Pakiet 5. Uprawy paszowe na gruntach ornych w okresie konwersji		1 638
Pakiet 6. Trwałe użytki zielone w okresie konwersji		1 043
Pakiet 7. Uprawy rolnicze po okresie konwersji		1 571
Pakiet 8. Uprawy warzywne po okresie konwersji		2 391
Pakiet 9. Uprawy zielarskie po okresie konwersji		1 856

37. Zob. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Interwencja Rolnictwo ekologiczne PS WPR 2023–2027*, Warszawa 2023, s.10.

Pakiety rolnictwa ekologicznego		Stawki płatności (w zł/ha)
Pakiet 10. Uprawy sadownicze po okresie konwersji	10.1.1. Podstawowe uprawy sadownicze po okresie konwersji	1 961
	10.1.2. Uprawy jagodowe po okresie konwersji	2 213
	10.2. Ekstensywne uprawy sadownicze po okresie konwersji	1 326
Pakiet 11. Uprawy paszowe na gruntach ornych po okresie konwersji		1 504
Pakiet 12. Trwałe użytki zielone po okresie konwersji		1 043
Pakiet 13. Premia za zrównoważoną produkcję roślinno-zwierzęcą		573

Źródło: Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 10 marca 2023 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, Dz. U. 2023 poz. 481, załącznik 5.

Podsumowanie

Wsparcie finansowe rolnictwa ekologicznego powinno przekładać się na jego rozwój. Analiza danych dotyczących stanu rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2014–2022 wskazała natomiast na systematyczny regres w tym sektorze. Dynamika zmian (rok do roku) pokazała, że w omawianym okresie zmniejszyła się liczba gospodarstw ekologicznych we wszystkich województwach (w niektórych ponad połowę) oraz powierzchnia ekologicznych UR, stanowiących zaledwie 3,4% powierzchni UR ogółem w Polsce.

W większości województw kwoty na rolnictwo ekologiczne wypłacone od początku realizacji PROW 2014–2020 nie przekroczyły 5% kwoty ogółem. Wyższe stawki płatności w Planie Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej 2023–2027, zrównanie stawek dla rolników realizujących jeszcze zobowiązania w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020 oraz uproszczenie zasad składania wniosków o płatność nie stanowiły wystarczającej zachęty do podejmowania przez rolników wieloletnich zobowiązań.

Tendencja ta nie wpisuje się w strategiczne cele Wspólnej Polityki Rolnej 2023–2027, które dotyczą m.in. dbałości o środowisko, ochrony jakości żywności i zdrowia, poprawy pozycji rolników w łańcuchu żywnościowym i zapewnienia rolnikom godziwych dochodów. Przyczyn powyższego należy szukać w czynnikach ekonomicznych (wskazanych w literaturze przedmiotu), wśród których głównymi są niska opłacalność produkcji i dochodowość gospodarstw. Wyrazem tego jest rezygnacja z produkcji ekologicznej na rzecz produkcji konwencjonalnej po zakończonym okresie zobowiązań.

W tym kontekście, konieczne wydaje się przyjęcie strategii i systemowych rozwiązań polityki rolnej dotyczących produkcji i sprzedaży produktów ekologicznych. Powinny temu towarzyszyć działania doradcze, szkoleniowe oraz informacyjno-promocyjne skierowane do konkretnych grup beneficjentów. Dla rozwoju rolnictwa ekologicznego istotna jest promocja dobrych praktyk w ekologicznych gospodarstwach rolnych, budowanie marki produktów ekologicznych i poszukiwanie kanałów dystrybucji oraz zachęty dla konsumentów poszukujących zdrowej żywności w odpowiedniej cenie. Powyższe działania oraz zapewnienie odpowiedniego dochodu gospodarstwom mogą przełożyć się na zainteresowanie rolników ekologiczną produkcją.

Bibliografia

- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa**, *Sprawozdanie z działalności Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w 2022 roku*, Warszawa 2023.
- Bank Danych Lokalnych Główny Urząd Statystyczny**, Dane za lata 2014–2022, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl>, dostęp 2.02.2024).
- Barłowska J., Wolanciuk A., Idec J.**, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce na tle Unii Europejskiej i świata*, „Przegląd Hodowlany” 2017, nr 2.
- Brodzińska K.**, *Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle uwarunkowań przyrodniczych i systemu wsparcia finansowego*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” 2010, t. 10(25), z. 2.
- Brodzińska K.**, *Rolnictwo ekologiczne – tendencje i kierunki zmian*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” 2014, nr 14(29), z. 3, DOI:10.22630/PRS.2014.14.3.44.
- Dominik-Woźniak D., Hałasiewicz A., Śpiewak R. et al.**, *Stymulowanie produkcji żywności ekologicznej. Instrumenty efektywnego wsparcia instytucjonalnego, prawnego i finansowego na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego, w szczególności na rzecz grup i organizacji producentów ekologicznej żywności*, Warszawa, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, 2019.
- Golinowska M., Adamska H.**, *Wsparcie rolnictwa ekologicznego w Polsce po 2004 roku*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2014, nr 1(31).
- Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych**, Dane za lata 2014–2022, <https://www.gov.pl/web/ijhars/rolnictwo-ekologiczne>, dostęp 31.01.2024.
- Główny Urząd Statystyczny**, *Powszechny Spis Rolny 2020. Raport z wyników*, Warszawa 2021.
- Groszyk J.**, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce w kontekście strategii unijnych*, „INFOS. BAS. Biuro Analiz Sejmowych” 2022, nr 4(296).
- Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych**, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce w 2004 roku*, Warszawa 2005.

- Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych**, *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2013–2014*, Warszawa 2015.
- Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych**, *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2015–2016*, Warszawa 2017.
- Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych**, *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2017–2018*, Warszawa 2019.
- Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych**, *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2019–2020*, Warszawa 2021.
- Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych**, *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2021–2022*, Warszawa 2023.
- Inspekcja Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych**, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce w latach 1999–2000*, Warszawa 2001.
- Klepacka A.M.**, Wybrane założenia Europejskiego Zielonego Ładu a możliwości rozwoju gospodarstwa konwencjonalno-ekologicznego, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu. Annals PAAAE” 2023, nr 25(1), DOI: 10.5604/01.3001.0016.2308.
- Kociszewski K.**, Bariery i czynniki sprzyjające funkcjonowaniu gospodarstw ekologicznych w świetle wyników ogólnopolskich badań ankietowych, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2014, t. 16, z. 2.
- Komorowska D.**, Perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie – Problemy Rolnictwa Światowego” 2006, nr 15.
- Komunikat Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi** z 9 września 2021 roku o zatwierdzeniu przez Komisję Europejską zmian Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, M.P. 2021 poz. 840.
- Kondratowicz-Pozorska J.**, Wpływ wsparcia z funduszy unijnych na rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce, „Współczesne Finanse. Teoria i Praktyka” 2016, nr 1(1), DOI: 10.18276/wf.2016.1–02.
- Kowalska A.**, Rolnictwo ekologiczne jako czynnik rozwoju zrównoważonej konsumpcji, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2015, nr 3(37), DOI:10.17306/JARD.2015.49.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi**, *Interwencja Rolnictwo ekologiczne PS WPR 2023–2027*, Warszawa 2023.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi**, *Rolnictwo ekologiczne*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/rolnictwo-ekologiczne2>, dostęp 31.01.2024.
- Nachtman G.**, Rolnictwo ekologiczne w Polsce wobec działań na rzecz jego rozwoju. „Wiadomości Statystyczne” 2021, nr 66(7), DOI 10.5604/01.3001.0015.0352.
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej** z 25 maja 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej, Dz. U. 2023 poz. 1235.
- Podstawka M.**, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich w perspektywie 2007–2013, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2009, nr 11(4).
- Puppel K., Łukasiewicz M., Sakowski T. et al.**, Rolnictwo ekologiczne w Polsce na tle krajów członkowskich Unii Europejskiej i świata, „Przegląd Hodowlany” 2018, nr 6.

- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 15 kwietnia 2004 r. w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa, Dz. U. nr 72 poz. 655.
- Rozporządzenie** Rady (WE) nr 834/2007 z 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91, Dz. U. UE, L 189 z 20.07.2007 ze zm.
- Rozporządzenie** Komisji (WE) nr 889/2008 z 5 września 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli, Dz. U. UE, L 250 z 18.9.2008 poz. 1 ze zm.
- Rozporządzenie** Komisji (WE) nr 1235/2008 z 8 grudnia 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w odniesieniu do ustaleń dotyczących przywozu produktów ekologicznych z krajów trzecich, Dz. U. UE, L 334, z 12.12.2008 ze zm.
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 2 marca 2010 r. w sprawie jednostek organizacyjnych oceniających i potwierdzających zgodność środków do produkcji ekologicznej z wymaganiami określonymi w przepisach dotyczących rolnictwa ekologicznego oraz prowadzących wykaz tych *środków*, Dz. U. nr 54 poz. 326 ze zm.
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 18 marca 2010 r. w sprawie niektórych warunków produkcji ekologicznej, Dz. U. nr 56 poz. 348.
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 13 marca 2013 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Program rolnośrodowiskowy” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, Dz. U. 2013 poz. 361 ze zm.
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 4 sierpnia 2014 r. w sprawie wzoru formularza wykazu producentów, którzy spełnili wymagania dotyczące produkcji w rolnictwie ekologicznym, oraz sposobu jego przekazywania, Dz. U. 2014 poz. 1086.
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 13 marca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, Dz. U. 2015 poz. 370 ze zm.
- Rozporządzenie** Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 z 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylającym rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007, Dz. U. UE, L 150 z 14.06.2018 ze zm.
- Rozporządzenie** Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1693 z 11 listopada 2020 r. zmieniające rozporządzenie (UE) 2018/848 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do daty rozpoczęcia jego stosowania oraz niektórych innych dat, o których mowa w tym rozporządzeniu, Dz. U. UE, L 381/1 z 13.11.2020.
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 8 marca 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, Dz. U. 2021 poz. 434.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013, Dz. U. UE, L 435/1 z 6.12.2021.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 10 marca 2023 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, Dz. U. 2023 poz. 481.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 17 kwietnia 2023 r. w sprawie szczegółowych warunków i szczegółowego trybu przyznawania i wypłaty płatności ekologicznych w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027, Dz. U. 2023 poz. 791.

Runowski H., *Rolnictwo ekologiczne. Rozwój czy regres?*, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G: Ekonomika Rolnictwa” 2009, nr 96(4).

Szalaś-Piwińska M., *Rolnictwo ekologiczne w Polsce w latach 2014–2020 w ujęciu przestrzennym* [w:] *Przemiany w rolnictwie – współczesne wyzwania ekonomiczne, społeczne i środowiskowe. Monografia z okazji Jubileuszu 70-lecia prof. dr. hab. H. Runowskiego*, red. B. Gołębowska, A. Grontkowska, Warszawa, Wydawnictwo SGGW, 2023.

Ustawa z 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym, t.j. Dz. U. 2020 poz. 1324.

Ustawa z 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, t.j. Dz. U. 2023 poz. 2298.

Ustawa z 23 czerwca 2022 r. o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej, t.j. Dz. U. 2023 poz. 1235.

Ustawa z 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027, Dz. U. 2023 poz. 412.

Żeleźnik M., *Dlaczego rolnictwo ekologiczne?*, „Rocznik Świętokrzyski. Seria B – Nauki Przyrodnicze” 2009, nr 30.

otrzymano: 29.02.2024
zaakceptowano: 15.04.2024

